בשלח ב

א. עה"פ [1] "ותקח מרים הנביאה אחות אהרן את התוף בידה ותצאן כל הנשים אחרי' בתופים ובמחולות", מעתיק רש"י התיבות "ותקח מרים הנביאה" ומפרש: "היכן נתנבאה, כשהיתה אחות אהרן, קודם שנולד משה, אמרה עתידה אמי שתלד בן [2] כו' כדאי' בסוטה [3]. ד"א [4] אחות אהרן לפי שמסר נפשו עלי' כשנצטרעה [5] נקראת על שמו" [6].

בפשטות כוונת רש"י היא לתרץ קושיא פשוטה המתעוררת בלימוד הכתוב — וכמפורש במס' סוטה המצוטיינת בפרש"י: "אחות אהרן ולא אחות משה (בתמי') ?", ומתרץ רש"י שאין תיבות "אחות אהרן" תואר על מרים (שאז קשה "ולא אחות משה ?"), אלא הן באות בהמשך לתיבת "הנביאה" שלפניהן: שהיתה "נביאה" כשהיתה עדיין רק "אחות אהרן קודם שנולד משה" [7]. והנבואה היתה: "עתידה אמי שתלד בן כו'". ואח"כ מוסיף רש"י תירוץ שני (למה נקראת רק "אחות אהרן") "לפי שמסר נפשו עלי' וכו'" [8].

אבל עפי"ז צלה"ב:

א) למה מעתיק רש"י התיבות "ותקח מרים הנביאה" — הרי התיבות המכריחות את פירושו הן: "אחות אהרן" (שבזה קשה "ולא אחות משה"),

---

1) פרשתנו טו, כ.

2) ברש"י כת"י הלשון הוא: אמרה עתידה אמי שתלד בן להושיע את ישראל וכו' כדא' במס' סוטה ד"א וכו'. ובדפוס שני: אמרה עתידה אמי שתלד בן שמושיע את ישראל ד"א וכו'. אבל ברוב הדפוסים (כולל דפוס ראשון) הלשון הוא כבפנים. וראה לקמן הערה 37.

3) יב, סע"ב. וכ"ה במגילה יד, א. וראה מכילתא עה"פ.

4) והוא ממכילתא. וראה לקמן הערה 32.

5) בהעלותך יב, יא־יב.

6) ובדפוס שני: כשנצטרעה, לכך אמר כן. וראה לקמן הערה 31.

7) וכמו שפירש"י בסוטה שם ד"ה ש־הייתה.

8) אבל אין לתרץ בפשוטו של מקרא כמ"ש הרמב"ן (ועד"ז הוא ברבינו בחיי) "מפני שהוזכרו בשירה משה ומרים ולא הוזכר אהרן רצה הכתוב להזכירו ואמר אחות אהרן דרך כבוד לו וכו'" — כי תירוץ זה הי' שייך לומר אם משה ומרים היו רק נזכרים בענין זה לשם זכר בעלמא, אז צריך להזכיר גם אהרן, אבל כאן הרי הוזכרו לפי שמשה התחיל השירה לאנשים ומרים לנשים, וא"כ מה ענין להזכיר כאן את אהרן ?

גם אין לפרש (בפשש"מ) כמ"ש הרמב"ן שם (ועד"ז הוא ברשב"ם וברבינו בחיי) "ויתכן שדרך הכתובים לייחס אל גדול ה־אחים", כי (נוסף ע"ז שלא נרמז זה בפ־רש"י — הנה) בנדו"ד (ובפרט זה) מתאים יותר ליחסה אל משה שהוא הוציא את בנ"י ממצרים ובקע הים והוא שהתחיל לומר את השירה לאנשים.

גם אין לומר כמ"ש בכלי יקר "ומ"ש אחות אהרן לפי שהיתה דומה לו בנבואה, אבל לא למשה, כי כן משמע סוף פ' בהעלותך" — כי מה נוגע כאן שהיתה שוה לאהרן בנבואה — והכל"י לשיטתי' ש"עכשיו נעשית נביאה".

וא"כ הי' לו לרש"י להעתיק תיבות אלו[9], ולא "ותקח מרים הנביאה".

ב) מה מכריח את רש"י להודיע כאן (בפירוש הפשט של כתוב זה) תוכן נבואת מרים? לכאורה הו"ל לכתוב רק "והיכן נתנבאה, כשהיתה אחות אהרן" ותו לא![10]

ג) לאידך, מנ"ל לרש"י, בפשוטו של מקרא, שנבואת מרים היתה "עתידה אמי שתלד בן וכו'"?[11]

ד) כידוע, אין דרכו של רש"י לציין מקור פירושיו. ובמקום שהוא כן מציין המקור, ה"ז בשביל להוסיף ביאור לפירוש הכתוב; אלא שאין הוספה זו מוכרחת להבנת הפשט (כי אז הי' רש"י כותבו בפירוש (כדרכו — באופן שגם ה"בן חמש (למקרא)" יבין)), רק שבאם יהי' התלמיד זריז וממולח יוקשה לו בפירוש שרש"י מביאו — ולתרץ הקושיא כותב רש"י "כדאיתא כו'" — שע"י העיון שם תתיישב הקושיא.

ובאם דברי רז"ל המובאים בפרש"י נמצאים בכמה מקומות, ורש"י מציין לא' מהם (ולא סתם "דאיתא בגמרא", או כיו"ב) — אז כוונתו שדוקא ע"י העיון במקום המצויין ברש"י יתוסף ביאור בפי' הכתוב[12];

ועפ"ז בנדו"ד: מהי כוונת רש"י לתרץ בפי' פשט הכתוב ע"י ציון המקור? מארז"ל זה נמצא במס' סוטה וגם במס' מגילה ורש"י מדייק ומציין לסוטה — והרי אדרבא, מגילה (שהיא בסדר מועד) קודמת בש"ס למס' סוטה (שבסדר נשים)[13]

---

9) ואפילו אם נאמר שהתיבה "הנביאה" שייכת להתירוץ, שהיתה "הנביאה" כשהיתה "אחות אהרן" — הרי לפי"ז הי' רש"י צריך להעתיק גם תיבות אלו. ולא רק תיבות אלו. ועוד: תיבות "ותקח מרים" אין שייכות לפירושו, ולמה מעתיקן.

10) לכאו' אפי"ל שכוונת רש"י בזה היא לתרץ תיבת "הנביאה", ולכן מביא שהתנבאה עתידה אמי שתלד בן כו', היינו שעכשיו התחילה לשיר שראתה שנבואתה "עתידה אמי שתלד בן שמושיע את ישראל" נתקיימה (ראה חדא"ג מהרש"א סוטה שם). אבל לפי"ז הו"ל לרש"י להעתיק בעיקר התיבות "שמושיע את ישראל" (במקום ה"רמז "וכו' כדאיתא בסוטה"), שתיבות אלו מתרצות ומבארות שעתה התקיימה נבואתה (משא"כ התיבות "עתידה אמי שתלד בן").

11) בפשטות י"ל שמכיון שרש"י מציין "כדאיתא בסוטה" אין צריך ע"ז מקור בפש"מ, אבל באם לא הי' מוכרח בפש"מ הי' מתאים יותר ע"פ סגנון רש"י לכתוב: ואמרו רבותינו (וכיו"ב) אמרה עתידה אמי כו'.

12) או שרוצה לשלול הדרז"ל כפי ש־הוא במקום השני.

13) כ"ה לפי סדר הרגיל בששה סדרי משנה זמ"ן נק"ט — מתחיל בסדר זרעים ומסיים בטהרות, כן היא דעת התקו"ז בהק־דמה (ה, א), הרמב"ם בהקדמתו לפיה"מ, וכן משמע קצת בשבת (לא, א) — משא"כ לפי מאי דמשמע מבמדב"ר* (פי"ג, ט־טז בסופו) וממדרש תהלים (יט) דעת ר' תנ־חומא — נז"ם קט"ן: מתחיל מסדר נשים ומסיים בנזיקין. ועד"ז מוכח (לא רק בחלק האגדה שבתורה אלא גם בנוגע להלכה) מתוס' (ע"ז כב, א סד"ה אין מעמידין) ומהרא"ש (שם), דסדר טהרות בא לפני סדר נזיקין (עיין נו"ב מהד"ת חיו"ד סע"ט).

---

*) ואף שבמדב"ר (שם) מבואר דתורה שבע"פ מתחלת במ"ם "מאימתי" ומסיימת במ"ם "בשלום", שלכאורה זהו רק לפי סדר הרגיל — י"ל דמשנה שבסיום עוקצין אין לה קישור כ"כ עם המשניות שקודמות לה, וכמש"כ כמה ממפרשי המשנה, וא"כ אפ"ל דלכל הדעות באה משנה זו בסיום הש"ס. ועד"ז י"ל בנוגע לתחילת הש"ס, דמס' ברכות אינה שייכת כ"כ לסדר זרעים,

— שמזה מובן שדוקא ע"י מה דאיתא במס' סוטה יתוסף ביאור בפירושו.

ה) למה מעתיק רש"י בפירושו הב' את התיבות "אחות אהרן" שכבר כת־ בם בפי' הא' והול"ל "ד"א לפי שמסר נפשו כו' "?

וא"ו) מדובר כמה פעמים שבמקום שרש"י מביא ב' פירושים ואינו מק־ דים שיש כאן ב' פירושים (שזה מראה ששקולים הם)[14], ה"ז הוכחה שבכל אחד מהפירושים ישנו קושי שאין בהשני; והפי' הראשון הוא העיקר, אלא שאעפי"כ אין הוא מספיק עדיין, וזקוקים להפי' הב'. ובנדו"ד: מהו הקושי שבב' הפירושים?[15]

ב. הביאור בכל זה:

כוונת רש"י בפירושו כאן היא לתרץ: א) "הנביאה" בה"א הידיעה — היינו שנתנבאה כבר — היכן נת־ נבאה. ב) ועיקר: קושיא פשוטה ה־ מתעוררת בלימוד התיבות שמעתיקם "ותקח מרים הנביאה": מובן שכאשר התורה בסיפור מאורע מוסיפה תואר לאדם שמזכירה, ה"ז או: א) להודיע במי מדובר, כי בלעדי התואר לא היינו יודעים זאת. או ב) להוסיף הבנה בהמאורע המסופר.

והנה בנדו"ד שהתורה מוסיפה תואר "הנביאה" ל"מרים", מובן שאי"ז בכדי להודיע באיזו מרים מדובר, כי עדיין לא ידענו (עד פסוק זה) שהיתה נביאה. ועוד: תומ"י מפורש שהייתה "אחות אהרן", שזהו בירור גמור.

ועכצ"ל שכוונת הכתוב שהמאורע המסופר כאן יש לו קשר עם זה ש־ היתה נביאה. ולכאורה אי"ז מובן:

כבר למדנו בפ' וירא[16]: "ועתה השב אשת האיש כי נביא הוא וגו' " ופרש"י: "כי נביא הוא — ויודע שלא נגעת בה כו' ", היינו שענין הנביא הוא לדעת דברים נסתרים. ובפרש"י בפ' ויצא[17] "לפי שהאמהות נביאות היו ויודעות כו' " — ידיעת העתיד לבוא[18]. ובפרש"י וארא[19]: "כל לשון נבואה אדם המכריז ומשמיע לעם דברי תוכחות כו' ".

נמצא שגדר הנביא הוא: יודע דברים נסתרים, יודע עתידות, מדבר ומשמיע לעם דברי תוכחות כו'.

---

14) ראה לקמן ס"ע 141 ואילך.

15) במשכיל לדוד כתב: דאילו לפי' א' קשה דלא הול"ל הנביאה דמשמע השתא, אלא הו"ל לכתוב בלשון עבר שנבאה אחות אהרן. אבל בפשטות — פי' הכתוב — בה"א הידיעה — הוא שהיתה ידועה כנביאה, לפי שנתנבאה לפנ"ז.

ונשנית בתחילת הש"ס "להתחיל סדר ה־ משנה ביחודו של הקב"ה ולקבל עליו עומ"ש ועול תורה והמצות ערב ובקר וכו'" (פסקי ריא"ז לברכות בתחלתו (הובא גם בהגה"ה בהקדמת פיהמ"ש להרמב"ם), וראה מאירי בהקדמתו בארוכה), וא"כ אפ"ל דלכל הדעות באה מס' זו בתחילת הש"ס.

או י"ל — ע"פ הכלל (ראה בהנסמן ביד מלאכי כללי שני התלמודים סי' יו"ד (לענין מחלוקת בבלי וירוש'). דרכי שלום (נדפס בשד"ח כרך יו"ד בסופו) כללי הש"ס אות ל' סרנ"ז) שלא להרבות במחלוקת — דששה הסדרים לא נרמזו בכתוב ע"פ סדרן ע"י רבינו הקדוש, וכמו שמצינו עד"ז בסדר עשר מכות שבתהלים (עח, קה). ועוד. וראה נ"כ במד"ר שם. ובבעה"ט דברים כו, יז. ותוי"ט בפתיחתו לסדר זרעים ולסדר נזיקין.

---

16) כ, ז.

17) כט, לד.

18) וכ"ה בפרש"י נח י, כה: שהי' עבר נביא כו' ע"ש העתיד כו'.

19) ז, א.

וא"כ, מהי השייכות של "ותקח מרים" עם זה שהיתה "הנביאה" — הרי זה שלקחה מרים את התוף בידה ואמרה שירה, אינו ענין של ידיעת נסתרות או עתידות, וגם לא השמיעה בזה תוכחות[20], כ"א זוהי תוצאה טבעית מהרגש הנפש שלה בראותה הנס. ובלשון רש"י בענין זה עצמו[21]: "אז כשראה (משה) הנס עלה בלבו שישיר שירה וכו' אמר לו לבו שישיר, וכן עשה כו' וכן ביהושע כו' וכן שירת הבאר שפתח בה אז ישיר כו'"; ומובן בפשטות שגם מרים, בראותה הנס, עלה בלבה שתאמר שירה — ומה נוגע כאן שהיתה נביאה?

ג. ומתרץ רש"י, שאין כוונת הכתוב לומר שכאן, במאורע זה יש שייכות לנבואה, כ"א שתיבת "הנביאה" נמשכת למ"ש אח"כ בכתוב "אחות אהרן",

— כי תיבות אלו שבפירושו הן הן תיבות הכתוב (וכאלו היו נדפסות בסוגריים אותיות גדולות), אלא שבאמצע מכניס פירושו, וכדרכו בכמה מקומות[22] היינו, שהתנבאה כשהיתה עדיין רק אחות אהרן, קודם שנולד משה — וכוונת הכתוב בזה היא לתרץ קושיא:

בהכתובים שלפנ"ז בענין זה עצמו כתוב[23] "ויאמינו בה' ובמשה עבדו", שמזה מובן עד כמה בטלים היו כל בנ"י אל משה באותה שעה.

ובכלל עוד קודם לזה ראו אשר ה' שמו "אלקים" לפרעה[24] שאפילו הממשנה לפרעה בלעדו "לא ירים איש את ידו ואת רגלו"[25]. וא"כ אי"מ: איך זה עשתה מעשה גדול כזה אמירת שירה וכו' "ותצאן כל הנשים אחרי' גו'" — ולא מצינו שנטלו רשות ממשה ע"ז?

לכן מוסיף הכתוב "הנביאה", שהייתה נביאה ידועה, גדולה ביותר, עד שהתנבאה כשהיתה עדיין "אחות אהרן", קודם שנולד משה, והנבואה היתה "עתידה אמי וכו'", לכך היתה יכולה לענות השירה בפני משה רבינו (כדלהלן).

---

20) בכמה מפרשים (הובא בס' צדה לדרך. ובב"מ) כתבו שלכן לקחו תופים, כדי שלא ישמעו האנשים את קולן, לפי ש"קול באשה ערוה" (ברכות כד, א), ועפ"ז הרי (לא רק שלא השמיעה דברי תוכחות, כ"א) לא השמיעה קולה בכלל.

ואף שמזה שלא הביא רש"י פירוש זה, מובן שע"פ פשש"מ לא היתה זאת כוונתן*, ואדרבה: מפרש"י להלן "מובטחות היו צדקניות שבדור שהקב"ה עושה להם ניסים והוציאו תופים ממצרים" משמע שכוונת התופים היתה בשביל להגדיל השמחה (ודוחק גדול לומר שכוונת רש"י שמכיון שיעשו הקב"ה עושה להם ניסים, ובודאי יאמרו שירה, ובמילא צריך איזה דבר לבלבל קולן שלא ישמעו האנשים, וכמובן). אעפ"כ הרי לפועל שרו ביחד עם קול התופים ובודאי שנתבלבל קולן.

21) טו, א.

---

*) והטעם (גם ע"פ דין) י"ל: בנדו"ד אי"ז שייך, דהרי מפורש בפרש"י (טו, ב) ראתה (אפילו) שפחה על הים מה שלא ראו נביאים. הרי באותה שעה אין שום חשש וכו', ואינו דומה למשארז"ל בסוכה (נב, א) "ומה לע"ל שעוסקין בהספד ואין יצה"ר שולט בהם אמרה תורה אנשים לבד ונשים לבד כו'", כי בקרי"ס הייתה יתרה מזה (כפרש"י): זה אילי — היו מראין אותו באצבע.

22) ראה פרש"י בראשית ד, יז. וראה לקמן ע' 164 הערה 19.

23) יד, לא.

24) וארא ז, א.

25) מקץ מא, מד.

דהנה לכאורה טפי הול"ל "הנביאה בת עמרם" אביו של משה, משא"כ "אחות אהרן" שהי' נביא (וטפל) ל־משה — ומאחר שהכתוב מדגיש "ה־נביאה אחות אהרן" עכצ"ל שכוונתו לומר שתוכן הנבואה הוא הדיוק אהרן ולא משה — "קודם לידת משה" — (כי באם כוונתו רק לומר שהתנבאה מכבר, הול"ל "הנביאה מאז" וכיו"ב), "אמרה עתידה אמי שתלד בן וכו'".

ובזה מודגשת גדולת דרגת נבואתה (וערכה לדרגת משה)[26]: א) התנבאה וידעה מקודם שעתיד משה (רבן של ישראל — וכולם בטלים אליו) להיולד. ב) התנבאה בענין שאינו שייך אלי' ביחוד (כ"א בענין השייך לעמרם ויו־כבד וכו'). ג) עתידה אמי שתלד — היינו שעמרם ויוכבד בעולם ובכ"ז הנבואה באה על ידה —

שמכ"ז מוכח שדרגת נבואתה היתה גדולה ביותר[27].

וזוהי כוונת הכתוב לומר: מכיון שהיתה נביאה, ולא עוד אלא שהת־נבאה קודם (ועל) הולדת משה, לכן — "ותקח מרים וגו' ותען להם מרים וגו'" "ותצאן כל הנשים אחרי' גו'".

ד. אבל לכאורה אי"ז מספיק עדיין:

כיון שכוונת הכתוב לספר ערך נבואתה לגבי משה, ולכן מפרש תוכן נבואתה "אחות אהרן", כנ"ל — הרי אדרבא הי' מתאים יותר לומר "ה־נביאה אחות משה", אשר גם אז היתה מובנת הכוונה: מאחר שאין מאורע זה שייך לנבואה, מוכרח לומר ש־"הנביאה" נמשכת למ"ש אח"כ "אחות משה", ויתירה מכשכותב "אחות אה־רן" שהכוונה שהיתה "אחות" — ב־דרגת — משה בנבואה, ועפ"י מש"כ רש"י בספר בראשית עה"פ[28] "שמעון ולוי אחים" "בעצה אחת וכו'"?

ואף שנאמר[29] "ולא קם עוד נביא בישראל כמשה" — הרי מפרש תומ"י שזהו בענין "אשר ידעו הוי' פא"פ", ואדרבא הבטיח משה[30] "נביא מקרבך מאחיך כמוני יקים לך ה"א".

ובדוחק י"ל: שבנדו"ד הרי אין מספיק להיות "אחות משה" בתור "נביאה", שה"ז בדוגמת "נביא — כמוני" שלא יעשה דבר גדול בזמן משה מבלי לשאלו, כ"א צ"ל נביאה שנתנבא קודם משה, בימי עמרם ויו־כבד וכו', וכנ"ל.

וכיון שדוחק הוא, שהרי אין המדובר בנבואה, ועוד ועיקר — הרי כל בנ"י אמרו שירה — והחידוש הוא רק בזה שגם הנשים תאמרנה (והרי אף הן היו באותו הנס) — לכן מביא רש"י פי' ב' "ד"א אחות אהרן כו'", היינו שישנו עוד טעם למה מפרש דרגת מרים ע"י המלים "אחות אהרן" (ולא "אחות משה") — "לפי שמסר נפשו עלי'" כשנצטרעה נקראת על שמו" היינו שכן היו קורין אותה[31], ומכיון

---

26) ועפ"ז מובן בפשטות מה שלא העתיק רש"י גם התיבות "שמושיע את ישראל" (ראה לעיל הערה 10) כי עיקר הדיוק הוא להדגיש גודל דרגת נבואתה אבל אינו נוגע כ"כ תוכן הנבואה.

27) להעיר מרמב"ם הל' יסוה"ת פ"ז ה"ז: "הנביא אפשר שתהי' נבואתו לעצמו בלבד להרחיב לבו ולהוסיף דעתו וכו' ואפשר שישולח לעם מעמי הארץ וכו'".

28) ויחי מט, ה.

29) כרכה לד, יו"ד.

30) שופטים יח, טו.

31) משא"כ לפי הגירסא שבדפוס שני (לעיל הערה 6) הכוונה רק שהכתוב כאן קוראה כן, ולא שכן נקראה בכלל.

שנקראה ע"ש אהרן, לכן קוראה ה־כתוב "אחות אהרן".

ומתחיל רש"י פירושו השני בתיבת "(ד"א) אחות אהרן" — להדגיש, שאין זה ד"א בתירוץ הקושיא איך "ותקח מרים וגו'" בפני משה כ"א רק ד"א בתיבות "אחות אהרן" (ולא "אחות משה")[32], אבל התירוץ על הקושיא הנ"ל — הוא כפי' הראשון[33].

אבל לפי ד"א זה קשה[34] שהרי כאן מדובר בקרי"ס — ו"נקראת על שמו" של אהרן — "אחות אהרן" ולא "אחות משה" — מצד מאורע שאירע כמה זמן אח"כ!

ועוד ועיקר — כאן צ"ל הדיבור במעלתה של מרים ואיך יקראנה אחות אהרן — המזכיר שנצטרעה! — ולכן פי' הא' קודם.

אבל לכאורה אין מקום לומר בפשטות הכתובים שהתנבאה קודם שנולד משה, שהרי היתה אז קטנה עדיין[35] — לכן מוסיף רש"י כדאי' בסוטה, ושם (משא"כ במס' מגילה) אמרז"ל (לפני מאמר זה) בביאור מ"ש[36] "ותלך העלמה וגו'" — "מלמד שהלכה ב־זריזות כעלמה", שמזה מובן שעם היו־תה קטנה בשנים, היו בה תכונות של גדולה ("עלמה"), וראוי' היתה שתחול עלי' נבואה[37].

---

32) להעיר ממכילתא שעל התיבות "ו־תקח מרים הנביאה" מבאר: "וכי היכן מצינו שנביאה היתה כו' אלא שאמרה לאבי וכו'", ואח"כ בפיסקא בפ"ע, על התיבות "אחות אהרן" מקשה "ולא אחות משה כו' אלא לפי שנתן אהרן נפשו כו'".

33) ועפ"ז מתורץ בפשטות מה שהקשה בתו"ת, שלפי פי' הב' למה דוקא במקום זה יחסה הכתוב כן, ולא במקום אחר שנזכר שמה.

34) אבל עכ"פ אפשר לאומרו, וכפרש"י (בראשית ב, יד): "עדיין לא היו וכתב המקרא ע"ש העתיד", אבל דוחק הוא, כי שם הרי א"א לקרותו בשם אחר. משא"כ בנדו"ד.

35) ראה שמו"ר פ"א, יג. ומטעם זה אין זו קושיא פשוטה, ומפרשה רש"י בר־מז, כי בלימוד פשט"מ אין הכרח שהיתה אז קטנה, וראה לקמן שוה"ג הב' להערה 37.

36) שמות ב, ח. וראה פרש"י שם ובהערה הבאה.

37) ובנוגע להגירסא בדפוס שגי (ראה לעיל הערה 2) שאינו מציין למס' סוטה, י"ל ע"פ המדובר כמה פעמים שבמקום שהמ' מובן ע"פ מ"ש רש"י עצמו לפנ"ז אי"צ לפרשו — ובנדו"ד, הרי דרש הנ"ל מובא גם בפרש"י (שמות שם). ואעפ"כ לפי רוב הדפוסים מציין רש"י למס' סוטה, כי

א) בנדו"ד אינו מפרשו, כ"א מרמזו.

ב) בפרש"י הלשון "הלכה בזריזות ועלמות כעלם" (ולא "כעלמה"), שמזה מו־בן שכוונתו רק לתרץ "העלמה למה לי" (רא"ם שם) *, ומתרץ שהלכה כעלם (זכר — תקיף וחזק), ובמילא אין זה שייך להשאלה אם היתה בקטנה או גדולה, כי גם אם היתה גדולה קשה כנ"ל ("העלמה ל"ל") **, ולאידך, גם אם היתה קטנה אין שום הוכחה שבכל תכונותי' ועניני' היתה גדולה וכו', כי עיקר הדיוק הוא שהלכה כו' כעלם (זכר — תקיף) אבל בודאי שלא היתה כעלם (זכר) בכל עניני', משא"כ במס' סוטה הלשון "שהלכה בזריזות כ־עלמה", ובמילא מובן שכוונתו לתרץ איך

---

*) ומש"כ בחדא"ג מהרש"א (סוטה שם) שההכרח הוא לפי שלפנ"ז קוראה "אחותו" וכאן קוראה "עלמה", צ"ע, כי כן דרך המקראות לשנות מפני יופי ח־מלי'צה, וכנראה בתיבת העלמה גופא שמתחלה כתוב (ח"ש כד, יד) "והי' הנערה אשר אומר אלי' וגו'", ואח"כ כותב בענין זה עצמו (שם, מג) "והי' העלמה היוצאת וגו'".

**) ועפ"ז מובן שגם מפרש"י זה אין הכרח שהיתה אז קטנה.

ה. מ"יינה של תורה" בפי' רש"י דילן:

מרים מורה על ספי' המלכות[35] — ובספירת המלכות מוצאים אנו ב' ענינים[36]: ספירת המלכות מושרשת בעצמות, למעלה מכל הספירות[37]; ספי' המל' "לית לה מגרמה כלום" (בדוגמת הלבנה שנמשלה אלי'), כ"א רק מה שמקבלת מהספירות שלמעלה ממנה: ולפי שהיא בבחי' ביטול גמור, ורק מקבלת מהספירות שלמעלה ממנה[38], לכן אפשר שיורגש בה כח ה' עצמות שישנו בהאור הנמשך אלי'[39] (אף שאינו מורגש בהספירות שלמע' ממנה[40]).

עד"ז הוא במרים — ומרומז הדבר בב' הפירושים שברש"י:

פי' הראשון מדבר במעלותי' של מרים — שהיתה נביאה, ונביאה גדולה ומנבאה (ומגלה וממשיכה) לידת משה, ובפי' הב' מבואר ש"נקראת על שמו" של אהרן — היינו שבטילה וטפילה אליו וע"י מס"נ דאהרן עלי'[41] פעל אשר יכופר דיבורה וכו'; וגת"ל שגם לפי' הב' "מרים הנביאה אחות" — מדגיש גודל מעלת מרים: זה ש־ישנן מעלות במרים, ספי' המלכות (התחלת פרש"י) הוא לפי שבטילה לאהרן, בחי' שושבינא דמטרוניתא[42], ז"א[43], שלמעלה ממנה (פי' הב').

ומזה הוראה מיוחדת לנשי ובנות ישראל: שאף שכו"כ מעלות בהן, שאין בהאנשים[44] (עד שלעת"ל "נקיבה ת־סובב גבר"[45]), מ"מ עליהן לדעת אשר, כמרז"ל[46] "איזוהי אשה כשרה העושה רצון בעלה", וע"ז דוקא תבו־אנה לידי גילוי המעלות הנמצאות בהן.

והוראה זו היא לא רק בנוגע לאותן המעלות אשר נראה בגלוי שהן מקב־לות מבעליהן, אלא גם — להמעלות שישנן בהנשים מצ"ע, וכמרומז ג"כ בפרש"י דילן:

דלכאורה אי"מ: למה באמת (אהרן מסר נפשו עלי', ולכן) "נקראת על שמו" של אהרן דוקא? אמנם הטעם

כתוב "העלמה" והלא היתה עדיין קטנה ***, ומתרץ, שהלכה בזריזות כגדולה (נקבה), ובמילא אפ"ל שבכל ענינ' היתה כן.

38) ראה שעה"פ (שמות ב, ד). הגהות מהרח"ו לוח"ב יב, א.

39) ראה אגה"ק סי' כ (קל, ב). לקו"ת ואתחנן ה, ג ואילך. ד"ה יחיינו תרנ"ט. המשך תרס"ו ע' שלח, שמה ואילך, תקכו. המשך ר"ה תש"ח פכ"ד ואילך. ובכ"מ.

40) ע"ח שער א"א ספ"ב.

41) ראה ד"ה אשרי העם תש"ג ס"ג.

42) ראה אוה"ת בראשית ד"ה ויאמר לו יהונתן ס"ה (ט, ב ואילך).

43) ראה ד"ה יחיינו שם. המשך תרס"ו שם ע' תקכו.

***) אף שגם עלמה היא רכה בשנים (ראה ישעי' ז, יד ובפי' הרד"ק ומצודת ציון) אבל מ"מ אינה קטנה (ראה משלי ל, יט. תהלים סח, כו ובמפרשים שם. ועוד).

44) בהעלותך יב, יא ואילך.

45) זח"א רסו, ב. ח"ב מט, ב. ובכ"מ.

46) וראה אוה"ת תצוה ע' א'תרנז. ובכ"מ.

47) ראה תענית (כג, ב): דְאיתתא שכיחא בביתא וכו'. וראה מפרשי התורה עה"פ (ויקהל לה, כב) "ויבואו האנשים על הנשים גו'". וראה פרש"י (שם לח, ח): "ואף אותן לא עכבו מלהביא לנדבת המשכן כו'". וראה פרדר"א פמ"ה (הובא בפרש"י מגילה כב, ב. ובטוא"ח סתי"ז). פרש"י פינחס (כו, סד). ועוד.

48) ירמי' לא, כא.

49) תדא"ר פ"ט (בשינוי לשון).

בזה, כי צד השווה בהם: ענינו של אהרן הוא „אוהב שלום ורודף שלום אוהב את הבריות ומקרבן לתורה" [50]; וכן ענינה של מרים הוא „פועה ומדברת והוגה לולד כדרך הנשים המפייסות תינוק הבוכה" [51] — ולכן הוא מסר נפשו עלי', ונקראת על שמו.

ובזה הרמז, שאף בהענינים שהן ממעלות הנשים מצ"ע, וכלשון רש"י „כדרך הנשים המפייסות וכו' ", היינו שמטבע האשה לקרב וכו' [52], גם בזה אומרים שהיא „נקראת על שמו" של אהרן, שצריכה לקבל גם זה מהבעל וכו'.

ולאידך מובן, שלאחר שמקבלת מהבעל, מתגלות בה כל מעלותי' עוד באופן נעלה יותר מהבעל, והיא גם משפעת מעלותי' אליו, עד שלעת"ל יבוא הדבר לידי גילוי, כי „נקיבה תסובב גבר".

(משיחת ש"פ בשלח ויו"ד שבט תשכ"ז)

---

50) אבות פ"א מי"ב. וראה אדר"נ פי"ב, ג.

51) פרש"י שמות א, טו.

52) וראה פרש"י (קדושים יט, ג): שמשולתו בדברים.